

вирівнюванням звучання голосу у відтворенні різних голосних. Це можна зробити за допомогою вирівнення звучання голосних, зробити їх повними, заокругленими та до деякої міри «притемненими». Важливою умовою вирівнення є відтворення їх у «високій позиції», т.з. «масці» – єдина точка верхніх резонаторних порожнин голови. А також – вирівнювання регістрів. Принципами відтворення вважаємо кантилену та спів на легато.

Правильне звукоутворення залежить від вірної атаки звуку (три види атаки), які використовуються в залежності від технічних та художніх завдань. Дихання є основою звукоутворення. Дихати необхідно легко та непомітно, добираючи дихання ротом та носом одночасно. Акцентуємо увагу на «вдихальному» стані та економності використання повітря під час співу. Чистота інтонації стосується як окремої ноти, так й певної інтерваліки. Безпосередній вплив на чистоту звуку, має позиція звуку, яка має точку концентрації – у порожнині рота (під верхніми зубами) та носа. Вироблення чистої інтонації можна відпрацьовувати під час виконання української народної пісні, завдяки її мелодійності та кантилені. Вимова: окрім вимоги чіткого виконання приголосних, як основи для вільного звукоутворення, також треба звернути увагу на вірне озвучення голосних (щоб «о» не було схожим на «а», а «є» на «і») та протяжне їх виконання, так, щоб приголосний закривав слово. Наголоси мають велике значення для художнього виконавства та є допомогою у виконанні. У доборі репертуару звертаємо увагу на окремих умовах: доступність, поступовість та ідейно-художня цінність. Радимо виконувати українські пісні, що сприяють розвитку кантилени, дотримуватись системності у вивченні твору та у вокальних заняттях взагалі. Сам процес вивчення умовно поділяє на певні фази роботи: *ознайомлення* (виконання його викладачем), технічне вивчення, художньо-образне та сам процес співування.

Специфіка фахової діяльності педагога-вокаліста має деякі відмінності: індивідуальність підходу у розвитку голосу та у доборі методичних вправ, суворий контроль процесу формування початкових навичок та опора на комплексне формування вокальних та інструментальних навичок, дотримання правил режиму голосу. Розвиток вокальної техніки пов'язаний з виконанням основних педагогічних умов: цілеспрямованість у виконанні вправ; двосторонній підвищений контроль – вимога формування активного рівня вокального слуху; індивідуальна спрямованість у використанні вокального навчального репертуару; дотримання дидактичного принципу послідовності та поступовості для досягнення певного результату. Після того, як у студентів сформовані початкові навички дихання та голосоутворення, доцільним вважаємо включення у навчальний репертуар студентів традиційних вокальних творів: романсів, пісень, арій (рекомендовані автори – Й.Бах, В.Белліні, О.Варламов, М.Глінка, С.Гулак-Артемівський та ін.).

Звернемо увагу, також на основні проблеми галузі постановки голосу майбутніх вчителів музики: невелика кількість часу, що виділена програмою вищої школи для навчання співу і основам методики та охорони голосу, та, як результат – посередні вокальні дані студентів.

Отже, розкриємо сутність вокальної підготовки, як системи індивідуального сольного навчання, що спирається на багаті виконавські традиції, довід видатних педагогів та майстрів вокального мистецтва. Методичні узагальнення вокально-педагогічного процесу ґрунтуються на таких принципах вокальної педагогіки: значення вокального режиму та особливостей нервової системи учня (студента), де враховано такі аспекти, як вікові особливості, фоніатричний досвід, системний та цілеспрямований психологічний вплив на студента (бесіди про особливості режиму голосу).

Професійне оволодіння практичним та теоретичним змістом складових вокальної підготовки майбутнього вчителя музики є ґрунтом для творчої спрямованості навчального процесу, дає можливість розвитку музичних здібностей учнів на кожному окремому етапі навчання, є чинником у формуванні слухових, ритмічних, вокальних вмінь та навичок дитини, а також естетичних смаків та вподобань особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Емельянов В.В. Развитие голоса. Координация и тренаж./Оформление обложки А.Лурье. –СПб.:Лань, 1997. – 192с.
2. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі. – Тернопіль: Навчальна книга, 2000. – 215 с.
3. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування співацького голосу: Навч.метод.посібник для викладачів і студентів мистецьких навч.закладів, учителів шкіл різного типу. – К.:ІЗМН, 1998.-160с.
4. Юрко О.О. Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – 138 с.
5. Яворский Б. Упражнения в голосоведении /Б. Яворский – Москва: нотопеч. П. Юргенсона, 1913. – 120 с.

Гришина А. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

В статье рассмотрены психологические особенности развития ценностных ориентаций студентов инженерных специальностей, выявлена динамика и специфика их формирования с помощью методики ранжирования терминальных ценностей М. Рокича, а также изучена корреляционная связь между типом эмоциональной направленностью личности и ценностными ориентациями будущих специалистов.

Складність визначення сутності феномена «цінність» пов'язана з його багатозначністю. Проблемою дефініції «цінність» займалися такі вчені як Б.Г. Ананьєв [1], Д.А. Леонтьєв [3], М. Рокич [4] та ін.

У літературі налічується близько чотирьохсот визначень поняття «цінність», у яких пропонуються до розгляду різноманітні підходи й сторони даної проблеми. У зв'язку з цим в дослідженні уточнене поняття «цінність», яке трактується як значимі для особистості (необхідні для задоволення потреби) предмети і явища навколишньої дійсності. Цінності часто розуміються як цілі, до яких прагне людина, ідеали й норми її життєдіяльності.

Теоретичні концепції другої половини ХХ століття розкривають психологічну природу цінностей через уведення поняття «ціннісні орієнтації особистості», які являють собою системний утвір, для якого характерні суб'єктивність, структурність, ієрархічність, вибірковість, динамічність і стійкість.

Період професійного самовизначення у вузі збігається з таким віковим етапом, для якого характерні становлення нового рівня самосвідомості, пошук сенсу життя, вироблення власного світогляду, проектування себе в житті й професії на основі формування ціннісних орієнтацій особистості майбутніх фахівців. Розв'язок даного питання визначає предмет нашого дослідження: професійно-ціннісні орієнтації майбутніх інженерів.

Вивчення особливостей ціннісної складової професійного самовизначення на етапі навчання у вузі привело нас до необхідності простежити особливості її розвитку.

Ціннісні орієнтації за М. Рокичем [4] характеризуються наступними основними ознаками:

- 1) загальна кількість цінностей, що є надбанням людини, порівняно невелика;
- 2) усі люди мають тими самими цінностями, хоча й у різному ступені;
- 3) цінності організовані в систему;
- 4) джерела людських цінностей прослідковуються в культурі, суспільстві і його інститутах соціалізації;
- 5) вплив цінностей прослідковується практично у всіх соціальних феноменах, у тому числі й у процесі професійного самовизначення.

М. Рокич [4] розрізняє два класи цінностей: термінальні й інструментальні. *Термінальні цінності* він визначає як переконання в тому, що якась кінцева мета індивідуального існування з особистію й суспільною точкою зору заслуговує того, щоб до неї прагнути. *Інструментальні цінності* як переконання в тому, що певний образ дій (наприклад, чесність, раціоналізм) з особистію й суспільною точкою зору є кращим у будь-яких ситуаціях.

Для діагностики індивідуальних ієрархій цінностей Рокич [4] розробив досить популярний метод прямого ранжирування цінностей, згрупованих у два списки - термінальних і інструментальних цінностей. Послідовне зіставлення виділених структур термінальних цінностей у студентів різних курсів навчання дозволило виявити те загальне, що проявляється у всіх групах випробуваних, залежно від етапу навчання.

Констатуючий експеримент проходився на базі Севастопольського Національного Університету Ядерної Енергії й Промисловості. В експерименті брало участь 450 респондентів: 150 від I, III і V курсів інженерних спеціальностей («атомна енергетика», «електротехніка й енергозбереження», «ядерно-хімічні технології», «екологічної й інформаційної безпеки» і «нанотехнологій, інформаційно-вимірювальних і спеціалізованих комп'ютерних систем») протягом 2011 р.

Згідно з отриманими даними, незалежно від етапу навчання найбільш важливими для студентів є особисті цінності, такі як «здоров'я» і «кохання». На першому курсі в трійку лідерів входить така цінність як «вірні друзі», тому що саме на початку навчання важливо почувати увагу й прийняття групи, пошук стосунків референтного характеру.

На третьому курсі важливою ціннісною орієнтацією стає пошук партнера, тобто прагнення створити родину, що реалізовується в цінності - «щасливе сімейне життя».

На п'ятому курсі на перший план виходить цінність «матеріально забезпечене життя», як прогнозування й ідеалізація себе в професійній діяльності: пошук високооплачуваної роботи, реалізація своїх знань, умінь і навичок.

До найменш значимих цінностей студенти відносять наступні термінальні цінності: «щастя інших людей», «краса природи й мистецтва (переживання прекрасного в природі й у мистецтві)» і «творчість (можливість творчої діяльності)». Даний факт свідчить про пріоритет індивідуальних характеристик ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців над колективними.

Що ж стосується цінності «цікава робота», то згідно з отриманими даними, вона перебуває на 8 місці на всіх курсах, що свідчить про необхідність посилення психолого-педагогічного впливу в процесі професійної підготовки.

Для виявлення значимих відмінностей між курсами за методикою М. Рокича [4] нами була проведена обробка результатів за допомогою непараметричного критерію Манна-Уїтні (програмне забезпечення STATISTICA 6.1).

Можна констатувати, що нами було виділено значимі відмінності в наступних ціннісних орієнтаціях студентів I і III курсів (при $p < 0,05$): «кохання (духовна й фізична близькість із коханою людиною)», «пізнання (можливість розширення своєї освіти, кругозору, загальної культури, інтелектуальний розвиток)», «розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)» і «щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалювання інших людей, усього народу, людства в цілому)». Дані показники свідчать про трансформацію особистісних ідеалів, шляхів розвитку й самовдосконалення.

Значимих відмінностей за шкалою «цінності - цілі» М. Рокича [4] між студентами I і V курсів виявлено не було.

А для показників за методикою М. Рокича [4] для респондентів III і V курсів СНУЯЕІП диференціація ціннісних орієнтацій була виявлена для цінності «кохання» і «пізнання», як основних детермінант особистісного розвитку суб'єкта.

Таким чином, особливості професійного самовизначення в період студентства впливають на формування особистості, у тому числі на розвиток ціннісних орієнтацій. У цьому сенсі можна говорити, що особистість у певній мірі характеризується системою засвоєних професійних ролей (ролі абітурієнта, студента, випускника вузу).

У рамках нашого дисертаційного дослідження – розвиток емоційної спрямованості особистості (ЕСО) студентів у процесі їх професійного самовизначення – вивчимо зв'язок між типом ЕСО і ціннісними орієнтаціями студентів вищої школи.

Кореляційний аналіз показав наявність статистично значимих зв'язків між типами ЕСО і ціннісними орієнтаціями студентів технічної спрямованості за допомогою рангової кореляції г-Спірмена: між цінністю «активна діяльнісне життя» і естетичною ЕСО ($r=0,28$; $p<0,05$); між цінністю «життєва мудрість» і романтичною ЕСО ($r=0,19$; $p<0,05$); між цінністю «кохання» і гедоністичною ЕСО ($r=0,19$; $p<0,05$); між цінністю «наявність гарних і вірних друзів» і комунікативною ЕСО ($r=0,19$; $p<0,05$); між цінністю «наявність гарних і вірних друзів» і гностичною ЕСО ($r=0,18$; $p<0,05$); між цінністю «наявність гарних і вірних друзів» і гедоністичною ЕСО ($r=0,23$; $p<0,05$); зворотний зв'язок між цінністю «суспільне визнання» і альтруїстичною ЕСО ($r=-0,20$; $p<0,05$); зворотний зв'язок між цінністю «суспільне визнання» і глоричною ЕСО ($r=-0,22$; $p<0,05$).

Даний факт свідчить про важливість емоційного компонента у вигляді емоційної спрямованості особистості за Б.І. Додоновим [2] при формуванні ціннісних орієнтацій студентів. Це ще раз доводить про необхідність розвитку емоційної спрямованості студентів технічних спеціальностей як інструмент формування професійного становлення майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ананьев Б. Г. *О проблеме современного человековедения* / Борис Герасимович Ананьев. — М., 1977. - 380 с.
2. Додонов Б. И. *Эмоция как ценность* / Борис Игнатьевич Додонов. - М.: Политиздат, 1977. - 272 с.
3. Леонтьев Д. А. *Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности* / Дмитрий Алексеевич Леонтьев. - 3-е изд., доп. - М.: Смысл, 2007. - 511 с.
4. Rokeach M. *The Nature of Human Values* / Milton Rokeach. - New York: Free Press, 1973. – 244 p.

УДК 159.922.6

Гріньова О.М.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСОБИСТОСТІ Й ХАРАКТЕРУ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

В статтю представлені результати теоретичного аналізу проблеми взаємозв'язку феноменів личности и характера в психолого-педагогической літературі.

На сучасному етапі розбудови Української держави основними пріоритетами становлення національної системи освіти є її євроінтеграція, подальша демократизація і гуманізація. Основною метою впровадження даних пріоритетів є формування нового покоління українців, з високим рівнем самосвідомості, самовизначення, особистісного розвитку в цілому. Необхідною передумовою становлення цих феноменів є формування у індивіда характеру "високого рівня організації" (за Н.Д.Левітовим [6]), оскільки особливості становлення у індивіда комунікативних, вольових, моральних, інтелектуальних і рефлексивних якостей характеру значною мірою зумовлюють його успішність як у виконанні різних видів діяльності, так і в побудові міжособистісних стосунків.

У роботах ряду як українських, так і зарубіжних вчених підкреслюється необхідність вивчення феномену характеру людини в єдності з становленням її особистісного розвитку. Однак важливою проблемою психологічної науки є розмежування понять "особистість" і "характер". Погляди переважної більшості вчених кінця ХІХ - початку ХХ ст. на становлення особистості й характеру можна об'єднати в наступні підходи:

- розглядається тільки один феномен (особистість або характер), під яким розуміється психічний склад людини в цілому;
- характер розглядається як якісний критерій особистісного розвитку, міра відповідності моральних якостей індивіда суспільним нормам;
- характер і особистість розглядаються, як протилежні феномени, які містять ряд протиріч і між якими відбувається "боротьба".

У роботах ряду радянських психологів підкреслюється думка про те, що вже на ранніх етапах онтогенезу відбувається становлення характеру як системи найбільш стійких особистісних рис, яка генералізується по відношенню до ситуації та діяльності, що зумовила її виникнення, усталюється й проявляється в різних модусах життєдіяльності індивіда і на подальших етапах онтогенезу сприяє формуванню одних особистісних якостей індивіда і гальмуванню інших (Б.Г.Анан'єв [2], Н.Д.Левітов [6], О.М.Леонтьєв [7]). Згідно з тезою О.М.Леонтьєва про те, що "внутрішнє діє через зовнішнє і цим само себе змінює", генезис характеру зумовлює активізацію особистісних якостей і властивостей, найбільш стійкі з яких, в свою чергу, переходять в якості характеру [7]. Тому, як зазначає Н.Д.Левітов, "... не лише особистість впливає на формування характеру, але й характер впливає на особистість", тобто становлення цих феноменів в онтогенезі є взаємопов'язаним і взаємообумовленим [6, С. 52]. Під "особистісними якостями" в роботах радянських психологів переважно розуміються ті властивості, які виникають в конкретному віці під впливом психічних новоутворень даного віку й проявляються в провідній діяльності. А "риси характеру" - це властивості, сформовані в різних видах провідної діяльності й під впливом основних психічних новоутворень попередніх вікових етапів, які зумовлюють особливості психічного розвитку індивіда на даному віковому етапі та є важливим чинником становлення нових особистісних якостей.

Такий підхід не означає статичності характеру. Автори підкреслюють динаміку взаємовпливу феноменів особистості й характеру в різні вікові періоди та зазначають, що на ранніх етапах онтогенезу більшою мірою особистість зумовлює генезис характеру. У роботах більшості радянських вчених підкреслюється думка про те, що найбільш сензитивним для становлення характеру є шкільний вік (В.І.Абраменко [1], О.А.Ахвердова [3], Н.Д.Левітов [6] та ін.). При цьому в радянській психології провідна роль в становленні характеру і навіть темпераменту як природної його передумови (В.М.Русалов [8]) відводиться соціальним факторам, а саме - вихованню. Формування соціально бажаного характеру у роботах деяких авторів (В.І.Абраменко [1], Л.С.Виготський [5]) вважається основною метою виховання. Тому в радянській психології підкреслюється думка про те, що активне виховання "характеру радянської людини" має починатись з молодшого шкільного чи старшого дошкільного віку. При цьому бажання самого індивіда, внутрішні чинники генезису його характеру, здатність до "саморуку" й "саморозвитку" не враховувались. Згідно з І.С.Булах, така точка зору в роботах радянських вчених домінує і по відношенню до проблеми особистісного розвитку школяра: "Пріоритетність ідеї формування особистості призвела до майже повної атрофії в розвитку моменту спонтанності, індетермінізму, оскільки в особистісному становленні превалювала ідея впливу зовнішніх соціальних чинників. Можна сказати, що доктрина розвитку як цілеспрямованого засвоєння знань, умінь і навичок без саморуку та творчості не відводила місця в особистісному зростанні ні духовності, ні душевності" [4, С. 71].